

ZAPISNIK
sa 12. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore,
održane 31. jula 2024. godine

Sjednica je počela u 11 sati i 5 minuta.

Sjednici je predsjedavao Jovan Jole Vučurović, predsjednik Odbora.

Sjednici su prisustvovali sledeći članovi/ce Odbora: Armen Šehović, Tonći Janović, Jelenka Andrić, Vaso Obradović, Anđela Vojinović i dr Vladimir Dobričanin.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: Mirsad Nurković, Drita Llolla, Abaz Dizdarević, Dušan Raičević, Filip Adžić i Mehmed Zenka.

Sjednici je, u skladu sa članom 67 stav 1 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovao Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava.

Sjednici su, u skladu sa članom 67 stva 4 Poslovnika Skupštine Crne Gore, prisustvovali: Milena Krsmanović Iković, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Brigitte Kuchar, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ivan Radulović, predstavnik NVO "Građanska alijansa".

Sjednicu nijesu pratili predstavnici medija.

Sjednica je emitovana putem YouTube kanala Skupštine Crne Gore.

Za sjednicu je utvrđen sledeći

DNEVNI RED:

Usvajanje Zapisnika sa:

- Devete sjednice Odbora, održane 19. juna 2024. godine;
- Desete sjednice Odbora, održane 28. juna 2024. godine;
- 11. sjednice Odbora, održane 28. juna 2024. godine

- 1. ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019- 2023. GODINE;**
- 2. STRATEGIJA MANJINSKE POLITIKE U CRNOJ GORI 2024-2028. GODINE S AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2024-2025. GODINE;**
- 3. INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, REALIZOVANIM U PERIODU OD 20. JUNA DO 16. JULA 2024. GODINE:**
 - (1) INFORMACIJA O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SLAVE BURIĆ NA ONLAJN SASTANKU SA PARLAMENTARCIMA KOJI SU BILI ČLANOVI DELEGACIJA DRŽAVA U TIJELIMA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA, KOJI JE ORGANIZOVALA INTERPARLAMENTARNA UNIJA 20. JUNA 2024. GODINE;**
 - (2) INFORMACIJA SA OKRUGLOG STOLA POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA PODRŠKE ŽRTVAMA TORTURE, ODRŽANOG U PODGORICI 25. JUNA 2024. GODINE;**

(3) INFORMACIJA SA KONFERENCIJE O UNAPREĐENJU POLOŽAJA OSOBA SA INVALIDITETOM, SA POSEBNIM AKCENTOM NA MLADE SA INVALIDITETOM, ODRŽANE U PODGORICI 26. JUNA 2024. GODINE;

(4) INFORMACIJA SA PRVOG ZAJEDNIČKOG SASTANKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I ODBORA ZA ZDRAVSTVO, RAD I SOCIJALNO STARANJE, ODRŽANOG 2. JULA 2024. GODINE;

4. TEKUĆA PITANJA.

Zapisnici sa Devete, Desete i 11. sjednice Odbora za ljudska prava i slobode, održanih 19. i 28. juna 2024. godine usvojeni su jednoglasno, bez primjedbi.

PRVA TAČKA- ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019- 2023. GODINE

U uvodnim napomenama o Završnom izvještaju o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019-2023. godine Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, je saopštio da je uvjeren da je jedan od ključnih ciljeva Vlade, Skupštine Crne Gore i ukupne javnosti u Crnoj Gori očuvanje i unapređenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Imajući u vidu temu sjednice Odbora, izrazio je žaljenje što sjednici u većem broju ne prisustvuju pripadnici manjinskih naroda koji su članovi ovog Odbora. Poznavajući profesionalni, etički, demokratski i ljudski kapacitet članica i članova Odbora, posebno predsjednika Odbora g. Vučurovića siguran je da će ovaj Odbor u skorijoj budućnosti u svom nazivu dodati riječi “i prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica”. Istakao je da se o ljudskim pravima govori decenijama unazad iako nema sistema koji je doveo do idealnog društva u kome se idealno poštuju ljudska prava, ona se mogu i moraju nadograđivati. Podsjetio je da Crnu Goru vjekovima krase suživot svih njenih građana, bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku i vjersku pripadnost i da je Crna Gora prepoznata u regionu, ali i šire kao država koja kao svoje najveće bogatstvo njeguje nacionalnu raznolikost, poštujući sve posebnosti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Ljuljanaj je saopštio da je Crna Gora na pravom putu kada je riječ o izgradnji društva jednakih mogućnosti što potvrđuje i činjenica da je nedavno formirana Vlada Crne Gore od političkih predstavnika svih naroda koji žive u našoj državi. Ravnopravnost svih građana Crne Gore predstavlja najvažniji dio korpusa ljudskih prava i sloboda i ključni je faktor reformskih procesa koji podrazumijevaju unapređenje položaja manjina u svim oblastima privatnog i javnog života, a Vlada Crne Gore u tom cilju svakih pet godina donosi strategije manjinske politike.

Istakao je da je Vlada na sjednici održanoj 30. maja 2024. godine usvojila Završni izvještaj o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019-2023. godina. Strategija manjinske politike, saglasno članu 7 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, predstavljala je planski akt kojim je Vlada definisala mjere za sprovođenje ovog Zakona i unapređivanje uslova života manjina, unapređivanje mjera i aktivnosti, kao i veću integraciju manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u crnogorsko društvo. Ljuljanaj je saopštio da se Crna Gora još uvijek

susreće sa problemima diskriminacije i etničkog distanciranja i stoga je putem institucionalnog sprovođenja jasno definisanih aktivnosti i mjera nužno poboljšati status manjina u društvu.

Strategija se sprovodila realizacijom aktivnosti sa pratećim operativnim ciljevima u okviru širih strateških ciljeva u pet ključnih oblasti: obrazovanje, zapošljavanje, kultura i identitet, politička participacija i specifične mjere. Akcionim planom bilo je predviđeno 78 aktivnosti, od čega je 71% realizovano, dok je 12% aktivnosti djelimično realizovano i 17% aktivnosti nije realizovano. Najveći stepen realizacije aktivnosti zabilježen je u oblasti kulture i identiteta gdje je 97% aktivnosti realizovano, dok je najmanji procenat realizovanih aktivnosti u oblasti obrazovanja (47%). Uopšteno govoreći, Strategija je u najvećoj mjeri postigla ciljeve u oblasti kulture i identiteta gdje je veliki broj organizacija, institucija i savjeta bio uključen u realizaciju aktivnosti definisanih Akcionim planom, dok su oblasti zapošljavanja i specifičnih mjera zabilježile najmanji napredak. Određeni broj ključnih aktivnosti definisanih Strategijom nije realizovan i u budućnosti se treba fokusirati na napredak u tim oblastima. Ključni razlozi zašto pojedine aktivnosti nijesu realizovane ili su djelimično realizovane tiču se nedostatka finansijskih sredstava potrebnih za specifične aktivnosti, kao i nedovoljnog stepena koordinacije i evidentiranja aktivnosti manjinskih savjeta i opština zaduženih za realizaciju aktivnosti. Takođe, pandemija COVID-19 je u velikoj mjeri otežala realizaciju aktivnosti. Takođe, ključni izazov u realizaciji ovog strateškog dokumenta je opšte i strukturne prirode i tiče se uključivanja pripadnika etničkih manjina u aktivnosti, projekte, edukacije i tribine predviđene Akcionim planom. Ljuljanaj je naglasio da nije moguće realizovati aktivnosti koje zahtijevaju uključenje pripadnika etničkih manjina ukoliko ne postoji zainteresovanost i/ili informisanost pripadnika za te aktivnosti, kao i nemogućnost uključivanja u aktivnosti ukoliko im uslovi to ne dozvoljavaju. Stoga je potrebno da fokus bude na poboljšanju strukturnih društvenih uslova koji bi omogućili pripadnicima etničkih manjina da se uključe u aktivnosti predviđene Strategijom. Strategija manjinske politike 2019-2023. je u velikoj mjeri, posebno u oblasti kulture i identiteta, doprinijela poboljšanju statusa manjina i njihovoj integraciji bez asimilacije. Podaci CEDEM-a ukazuju na značajnu promjenu u etničkom distanciranju, što je jasan indikator promjene statusa manjina u periodu od 2007. do 2023. godine. Podaci ukazuju da je u periodu između 2019. i 2023. etnička distanca prema svim manjinskim grupama smanjena u značajnoj mjeri, što je jasan kvantitativni indikator opšteg cilja Strategije. Treba uzeti u obzir da su efekti u nekim oblastima, poput kulture i identiteta, zapaženiji od efekata u drugim oblastima, poput zapošljavanja, ali u globalu uticaj Strategije je pozitivan.

Ljuljanaj je zaključio da je Strategija postigla održive i relevantne ciljeve, zbog prirode aktivnosti koje grade kapacitete i svijest pripadnika manjinskih grupa, što predstavlja ključni strukturni preduslov za ravnopravnost u društvu, ali i za uključenje manjina u različite sisteme imajući u vidu njihove kulturne, etničke i lične specifičnosti.

U raspravi su učestvovali poslanici: Tonći Janović, dr Vladimir Dobričanin i Jovan Jole Vučurović.

Poslanik Tonći Janović se osvrnuo na uvodno izlaganje predstavnika Ministarstva ljudskih i manjinskih prava navodeći da je Ljuljanaj saopštio da mu je žao što u ovom skupštinskom odboru nema više predstavnika manjina. S tim u vezi, poslanik Janović je saopštio da u parlamentarnoj većini ima predstavnika manjina i da parlamentarna većina vodi računa o manjinama. Ne moraju pripadnici manjinskih naroda biti dio manjinskih stranaka, odnosno stranaka koje predstavljaju manjine, već mogu biti uključeni u rad građanskih pokreta i partija koje zastupaju njihove interese.

Poslanik dr Vladimir Dobričanin je saopštio da trenutno u Vladi Crne Gore ima više pripadnika Bošnjaka, nego pripadnika srpskog naroda kojeg ima skoro 40% u ovoj državi i smatra da je problematično to što srpski narod nije dovoljno zastupljen u Vladi. Zamolio je da se navede

jedan element gdje je neki manjinski narod u Crnoj Gori ugrožen. Smatra da je ova Vlada diskriminatorna prema srpskom narodu malo manje nego što je to bilo u periodu kada je Demokratska partija socijalista bila na vlasti.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović je saopštio da je predstavnik Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Fikret Ljuljanaj mislio na članove Odbora za ljudska prava i slobode. Podsjetio je da među članovima Odbora ima predstavnika manjinskih naroda koji su članovi Demokratske partije socijalista koja bojkotuje rad ovog Odbora.

Predstavnik Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Fikret Ljuljanaj je izrazio žaljenje što su poslanici Janović i Dobričanin pogrešno shvatili to što je on saopštio u uvodnom izlaganju i pojasnio je rečenice iz uvodnog izlaganja.

Odlučeno je da Odbor sačini Izvještaj sa Zaključkom koji će dostaviti Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore na upoznavanje i nadležnim institucijama na realizaciju.

Povodom razmatranja Završnog izvještaja o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019-2023. godine, Odbor za ljudska prava i slobode sa 12. sjednice, održane 31. jula 2024. godine podnosi

I Z V J E Š T A J O RAZMATRANJU ZAVRŠNOG IZVJEŠTAJA O SPROVOĐENJU STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE 2019-2023. GODINE

Odbor za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na 12. sjednici, održanoj 31. jula 2024. godine, na kojoj su, pored poslanika, članova Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Milena Krsmanović Iković, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Brigitte Kuchar, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ivan Radulović, predstavnik NVO "Građanska alijansa",

polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2023. godinu:

*„Što se tiče prava osoba koje pripadaju **manjinama**, u decembru 2022. godine Crna Gora je podnijela šesti Izvještaj o sprovođenju Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, kao i četvrti Izvještaj o primjeni Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina. U septembru 2023. godine, Komitet eksperata Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima objavio je svoj sedmi izvještaj o praćenju stanja u Crnoj Gori, napominjući da i dalje postoje nedostaci u odgovarajućem korišćenju i zaštiti romskog jezika u skladu sa evropskim standardima i zakonodavstvom. U aprilu 2023. godine, usvojen je Izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za Strategiju manjinske politike za period 2019-2023. godine za 2022. godinu, dok je Akcioni plan za 2023. godinu usvojen u maju 2023. godine. Još uvijek ne postoji jednako postupanje prema manjinama u Skupštini. U julu 2022. godine, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava osnovalo je Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Tokom 2022. godine, Ministarstvo je dodijelilo 150.000 eura nevladinim organizacijama koje rade na pravima osoba koje pripadaju manjinama. U novembru 2022. godine, Fond za zaštitu i ostvarivanje prava manjina dodijelio je više od 1 milion eura za podršku 195 organizacija i pojedinaca za promociju prava osoba koje pripadaju manjinama. U avgustu 2023. godine, Specijalno tužilaštvo je otvorilo krivičnu istragu o finansijskom upravljanju Fondom za manjine. U martu 2022. godine, Zaštitnik je izdao mišljenje Ministarstvu u vezi sa mogućim izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama kako bi se obezbijedilo direktno imenovanje u savjetima manjina na osnovu slobodno izražene volje manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica.*

***Romi i Egipćani** i dalje su najranjiviji dio stanovništva, a anticiganizam ostaje problem. Nije bilo daljih dešavanja u vezi sa smanjenjem praga za političko predstavljanje Roma u Skupštini, budući da Zakon o izboru odbornika i poslanika nije izmijenjen. Dana 6. aprila 2023. godine, skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Zaštitnikom, organizovao je prvo zasijedanje Romskog*

parlamenta. Romski savjet je bojkotovao zasjedanje. Vlada je organizovala 19. oktobra 2022. godine treći ministarski sastanak sa Romima u Podgorici. Ministri svih zemalja Zapadnog Balkana odgovorni za inkluziju Roma saglasili su se da će djelovati u skladu sa obavezama preuzetim u Poznanju 2019. godine i tokom prva dva ministarska sastanka organizovana u Tirani (2020) i Sarajevu (2021). Takođe su se saglasili da će ojačati postojeći rad na integraciji Roma u oblastima stanovanja, zapošljavanja, zelene i digitalne agende, i budžetiranja usmjerenom ka Romima, te da će usvojiti snažne sisteme praćenja i izvještavanja radi mjerenja napretka u sprovođenju novih strategija za Rome i ciljeva iz Poznanjske deklaracije uz pomoć nacionalnih statističkih kancelarija.

Dana 2. novembra 2022. godinu, Vlada je imenovala nacionalnu kontakt osobu za Rome, poziciju koja je bila upražnjena od avgusta 2020. Kontakt osoba dolazi iz romske zajednice i dugogodišnji je zaposleni Ministarstva. Međutim, kontakt osoba nema odlučujuću ulogu u Ministarstvu, a njegove ograničene sposobnosti i resursi i dalje su glavni nedostaci. Vlada je 26. maja 2023. godine usvojila Odluku o uspostavljanju koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Poznanjske deklaracije, kojoj predsjedava kontakt osoba.

U 2022. godini, 26 organizacija civilnog društva dobile su javna sredstva za sprovođenje projekata u oblasti inkluzije Roma. Osim toga, u 2022. godini, Fond za manjine podržao je 10 projekata u oblasti inkluzije Roma. Budžet dodijeljen za projekte podrške inkluziji Roma raste, ali nedostaje odgovarajuće planiranje, praćenje i finansijska kontrola.

U školskoj 2022/2023. godini, 202 romske djece pohađalo je predškolsko obrazovanje (92 dječaka i 110 djevojčica), 1.833 osnovnu školu (950 dječaka i 883 djevojčice), a 214 srednju školu (122 dječaka i 92 djevojčice). Trenutno, 14 romskih studenata pohađa univerzitet. Primijećen je porast broja romskih posrednika za obrazovanje koji rade u različitim opštinama, pri čemu 30 njih podržava Ministarstvo prosvjete. Pravni okvir još uvijek nedovoljno podržava upis romskih studenata na visokoškolske ustanove. Iako Crna Gora pruža stipendije u iznosu od 150 eura mjesečno, nema dodatnih stimulansa. U cjelini, kvalitet obrazovanja romske djece ostaje oblast velike zabrinutosti.

U 2022. godini, Zaštitnik je sproveo terensko istraživanje u romskim naseljima u 13 opština. Preliminarni rezultati pokazuju da Romi i Egipćani žive u manje segregiranim naseljima nego prije 6 ili 7 godina, ali 42,2% Roma i dalje živi u isključivo romskim naseljima. Problem prenaseljenosti u romskim domaćinstvima i dalje postoji, s blagim poboljšanjima u pogledu pristupa vodi, snabdijevanja električnom energijom i posjedovanja osnovnih aparata.

Zemlja još uvijek sistematski ne rješava problem dječjeg prosjačenja i dječjih brakova, niti preduzima dovoljne korake da ispuni svoje obaveze u vezi sa rješavanjem apatridije, kako preporučuje Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR). Romski jezik se nedovoljno koristi i ne uči se u školama.“ (str. 50 i 51 Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2023. godinu),

razmotrio je Završni izvještaj o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019- 2023. godine.

Uvodno obrazloženje o Završnom izvještaju o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019-2023. godine dao je Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava.

Povodom razmatranja Završnog izvještaja o sprovođenju Strategije manjinske politike 2019- 2023. godine, Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova “za”), donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje značajnim sprovođenje Strategije manjinske politike 2019-2023. godine sa pratećim akcionim planovima, kao osnovnog planskog dokumenta koji je definisao politiku Vlade Crne Gore u oblasti poštovanja i zaštite prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Realizacijom Strategije manjinske politike sprovedene su različite mjere i aktivnosti usmjerene na sprovođenje Zakona o manjinskim pravima i slobodama, unapređivanje uslova života manjina i veću integraciju manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

2. Odbor ocjenjuje zadovoljavajućim stepen realizacije akcionih planova za sprovođenje Strategije manjinske politike za period 2019-2023. godine imajući u vidu da je od 78 aktivnosti realizovano 71% , dok je 12% aktivnosti djelimično realizovano i 17% aktivnosti nije realizovano.
Odbor pozdravlja činjenicu da je najveći stepen realizacije aktivnosti zabilježen u oblasti kulture i identiteta gdje je 97% aktivnosti realizovano.
S druge strane, zabrinjava podatak da je najmanji procenat realizovanih aktivnosti zabilježen u oblasti obrazovanja gdje je realizovano svega 47% aktivnosti.
3. Odbor ocjenjuje da se u budućnosti treba fokusirati na realizaciju aktivnosti u oblastima obrazovanja i zapošljavanja gdje je u prethodnom periodu evidentiran manji stepen realizacije aktivnosti.
Imajući u vidu da se ključni razlozi zašto pojedine aktivnosti nijesu realizovane ili su djelimično realizovane tiču nedostatka finansijskih sredstava potrebnih za specifične aktivnosti, kao i nedovoljnog stepena koordinacije i evidentiranja aktivnosti manjinskih savjeta i opština zaduženih za realizaciju aktivnosti, kao i da je pandemija COVID-19 u velikoj mjeri otežala realizaciju aktivnosti, Odbor cijeni da posebnu pažnju treba posvetiti rješavanju ovih izazova.
4. Odbor ocjenjuje da je Strategija manjinske politike 2019-2023. u velikoj mjeri doprinijela poboljšanju statusa manjina i njihovoj integraciji bez asimilacije, posebno u oblasti kulture i identiteta.
Takođe, Strategija je postigla održive i relevantne ciljeve, zbog prirode aktivnosti koje grade kapacitete i svijest pripadnika manjinskih grupa, što predstavlja ključni strukturni preduslov za ravnopravnost u društvu, ali i za uključenje manjina u različite sisteme imajući u vidu njihove kulturne, etničke i lične specifičnosti.
5. Iako je u oblasti obrazovanja zabilježen najmanji stepen realizacije aktivnosti, Odbor ocjenjuje da su ostvarena dostignuća koja obuhvataju uspostavljanje normativnih i tehničkih pretpostavki za izučavanje jezika i uspostavljanje multikulturalnog i multietničkog karaktera obrazovnih institucija, kao i osnaživanje nastavnog kadra putem održavanja seminara o metodama integrativne nastave i uključivanje kulturnog i historijskog sadržaja koji afirmišu kulturu i historiju manjinskih naroda.
Odbor ukazuje da treba intenzivirati aktivnosti na prevazilaženju ključnih izazova u ovoj oblasti koji se odnose na probleme inkluzije manjinskih naroda u obrazovni sistem, posebno romske i egipćanske populacije, kao i potrebu za daljim jačanjem obrazovnih kapaciteta kako bi sistem bio otvoren i prilagođen svim pripadnicima manjina.
6. U oblasti zapošljavanja gdje je realizovano 56% aktivnosti postignuta su ključna dostignuća koja se odnose na jačanje kapaciteta pripadnika manjina da učestvuju na tržištu rada putem održavanja obuka, stručnih praksi i savjetovanja.
Međutim, i dalje ostaju izazovi koji se odnose na potrebu za sistematskim i preciznim praćenjem i evidencijom kako bi se jasnije uvidjele promjene stanja manjina na tržištu rada, kao i nedovoljna participacija manjinskih naroda na rukovodećim pozicijama u javnoj upravi i pravosudnim organima.
Stoga, Odbor preporučuje nadležnim institucijama i organima da u predstojećem periodu posebnu pažnju posvete ovim pitanjima.
7. Odbor pohvaljuje sve institucije koje su doprinijele da se u oblasti kulture i identiteta realizuje 97% aktivnosti, a ključna dostignuća obuhvataju smanjenje stepena etničke distance, obilježavanje značajnih datuma i afirmaciju identiteta i autonomije manjinskih zajednica, kao i promociju kulturne baštine manjinskih naroda.

S druge strane, Odbor je upoznat da se ključni izazovi u ovoj oblasti tiču prisutnosti govora mržnje i stereotipnog prikazivanja pripadnika određenih etničkih grupa kao i povezivanja primjera ponašanja i aktivnosti pojedinca sa etničkom grupom kojoj to lice pripada.

8. U oblasti političke participacije realizovano je 60% aktivnosti, što je doprinijelo edukaciji pripadnika manjina o značaju političke participacije, a organizovanjem treninga i edukacija o javnom zagovaranju politika osnaženi su kapaciteti pripadnika manjina da učestvuju u političkom životu Crne Gore.

U narednom periodu potrebno je nastaviti realizaciju aktivnosti koje će doprinijeti daljem pospješivanju političke participacije manjina, dok lokalne samouprave treba da preuzmu veću odgovornost za implementaciju lokalnih javnih politika i promociju demokratske kulture.

9. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu evropskih poslova, Fondu za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Centru za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, Savjetu Muslimanskog naroda Crne Gore, Nacionalnom savjetu Albanaca, Hrvatskom nacionalnom vijeću Crne Gore, Bošnjačkom vijeću, Srpskom nacionalnom savjetu Crne Gore, Romskom savjetu, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori i NVO "Građanska alijansa", na upoznavanje.

DRUGA TAČKA- STRATEGIJA MANJINSKE POLITIKE U CRNOJ GORI 2024-2028. GODINE **S AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2024-2025. GODINE**

U uvodnom obrazloženju Strategije manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine s Akcionim planom za period 2024-2025. godine predstavnik Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Fikret Ljuljanaj je saopštio da Strategija obuhvata veći broj poglavlja, od analize međunarodnog, institucionalnog i legislativnog konteksta, preko identifikacije načela i principa, do predloga mjera i Akcionog plana, sa jasno definisanim pregledom aktivnosti po godinama i kvartalima, uključujući i predviđena sredstva sa izvorima finansiranja. Napomenuo je da je pisanje Strategije praćeno intenzivnim i formalizovanim dijalogom između svih relevantnih aktera i institucija, sa naglaskom na pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Stoga su predložene mjere i aktivnosti u ovoj Strategiji rezultat zajedničkog napora svih relevantnih aktera koji se bave pravima manjina, a same mjere su predložene i usvojene konsenzusom u Radnoj grupi koju je osnovalo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava. Za izradu Strategije koja je usklađena sa ključnim strateškim dokumentima Vlade i nadležnog ministarstva, kao i sa međunarodnim standardima i dokumentima koja regulišu prava manjina, bila je zadužena Radna grupa koju su činila 33 predstavnika različitih institucija i organa. Najznačajnija dokumenta sa kojima je usklađena Strategija manjinske politike su: Ekspoze mandatarata, Nacionalna strategija održivog razvoja 2030, Srednjeročni program Vlade Crne Gore 2024-2028, Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori 2021-2025. godina, Strategija inkluzivnog obrazovanja 2019-2025. godina, Strategija razvoja Univerziteta Crne Gore 2019-2024. godina, Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. Takođe, Strategija je usklađena sa sledećim međunarodnim dokumentima: Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, UN Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Rezolucija UN o pravima manjina, UN Deklaracija o pravima pripadnika/ca nacionalnih ili etničkih, vjerskih i

jezičkih manjina, Evropska povelja o regionalnim jezicima ili manjinskim jezicima i Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina. U Crnoj Gori postoji institucionalni okvir koji se bavi zakonodavstvom i unapređenjem prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, a ključne institucije koje se bave ovim pitanjima su: Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina, Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Odbor za ljudska prava i slobode i savjeti manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Osim toga, prava manjinskih grupa štite i sudovi, organi državne uprave i lokalne samouprave. Takođe, nizom zakona definisana su prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Naglasio je da je Strategija sveobuhvatan plan mjera i aktivnosti koji obuhvata pravni, politički, ekonomski, socijalni, kulturno-informativni i obrazovni ambijent sa ciljem poboljšanja položaja manjina i njihove suštinske integracije u društveni, ekonomski i politički život Crne Gore. Takođe, Strategija je usklađena sa relevantnim međunarodno-pravnim standardima koji predviđaju dodatna prava za manjinske narode, poznata kao "afirmativna akcija", kako bi se zaštitio njihov identitet i osigurala faktička ravnopravnost. Uz to, Strategijom se stvaraju pretpostavke za primjenu politike zaštite i unapređenja manjinskih prava u Crnoj Gori, što obuhvata konkretne korake u skladu sa međunarodnim pravnim standardima, kao i sa nacionalnim zakonodavstvom. Takođe, Strategija zahtijeva koordinirane napore Vlade Crne Gore, međunarodne zajednice (posebno aktivno učešće u Savjetu Evrope, OEBS-u i Evropskoj uniji), organizovanog civilnog sektora (uključujući različite nevladine organizacije koje se bave zaštitom i unapređenjem ljudskih i manjinskih prava) i manjinskih savjeta.

Ključni cilj je jačanje multietničkog karaktera crnogorskog društva, a specifični ciljevi su: jačanje međuetničkog i međuvjerskog sklada u Crnoj Gori, pospješivanje ravnopravnosti i jačanje prava etničkih i vjerskih manjina u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, upotrebe jezika i pisma, kao i prava na informisanje etničkih manjina, ostvarivanje prava na sopstvenu kulturu i identitet s obzirom na specifičnosti etničkih i vjerskih manjina i osnaživanje političke participacije manjinskih naroda. Za realizaciju Akcionog plana za 2024. i 2025. godinu planirana su sredstva u iznosu od 253.000 eura i ista su obezbijedena u budžetima relevantnih institucija koje se bave zaštitom prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

U raspravi povodom druge tačke Dnevnog reda učestvovali su: savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Milena Krsmanović Iković, predstavnik NVO "Građanska alijansa" Ivan Radulović i predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović.

Zbog obaveza poslanika na plenarnoj sjednici Skupštine Crne Gore, predsjednik Odbora je dao pauzu u trajanju od 11 sati i 35 minuta do 12 sati i 5 minuta.

Savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore Milena Krsmanović Iković je upitala kakav je komentar predstavnika Ministarstva ljudskih i manjinskih prava na podatak da je u oblasti obrazovanja realizovano samo 47% planiranih aktivnosti i da li su finansijska sredstva bila planirana za realizaciju prethodne Strategije i pratećih akcionih planova, jer je za očekivati da se obezbijede sredstva koja su potrebna za realizaciju ovako važnih aktivnosti.

Takođe, predstavnik NVO "Građanska alijansa" Ivan Radulović je prokomentarisao da nije dobro da značajan broj aktivnosti u oblasti obrazovanja i zapošljavanja nije realizovan, jer su te oblasti ključne za inkluziju pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Predsjednik Odbora Jovan Jole Vučurović smatra da treba više aktivnosti realizovati u oblasti obrazovanja kako bi se dodatno doprinijelo unapređenju prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Podsjetio je da je i na zasjedanjima Romskog parlamenta ukazano na važnost preduzimanja aktivnosti u oblasti obrazovanja pripadnika romske populacije.

Predstavnik Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Fikret Ljuljanaj je saopštio da je implementacija Strategije manjinske politike za period 2019-2023. godina u značajnoj mjeri bila otežana tokom pandemije COVID-a 19, što je uslovilo da se određeni broj aktivnosti ne realizuje i iste su definisane novom Strategijom manjinske politike za period 2024-2028. godina. Sredstva koja su u periodu pandemije bila planirana za realizaciju Akcionog plana za sprovođenje Strategije manjinske politike su opredijeljena za očuvanje života svih građana Crne Gore. Uvjeren je da je realizacija prethodne Strategije doprinijela upoznavanju cjelokupne javnosti Crne Gore o pravima manjina i unapređenju prava manjinskih naroda u Crnoj Gori. Nada se da će se realizacijom nove Strategije ostvariti još veći uspjeh na ovom polju.

Značajan broj aktivnosti u oblasti obrazovanja takođe u periodu pandemije COVID-19 nije mogao biti realizovan, jer je i nastava značajnim dijelom tada realizovana onlajn. Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava se u poslednje vrijeme fokusira na aktivnosti koje će doprinijeti upoznavanju većinskog stanovništva sa kulturom, istorijom, tradicijom i običajima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.

Odlučeno je da Odbor sačini Izvještaj sa Zaključkom koji će dostaviti Kolegijumu predsjednika Skupštine Crne Gore na upoznavanje i nadležnim institucijama na realizaciju.

Povodom razmatranja Strategije manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine s Akcionim planom za period 2024-2025. godine, Odbor za ljudska prava i slobode sa 12. sjednice, održane 31. jula 2024. godine podnosi

I Z V J E Š T A J

O RAZMATRANJU STRATEGIJE MANJINSKE POLITIKE U CRNOJ GORI 2024-2028. GODINE S AKCIONIM PLANOM ZA PERIOD 2024-2025. GODINE

Odbor za ljudska prava i slobode, u okviru kontrolne uloge Parlamenta, u skladu sa članom 68 Poslovnika Skupštine Crne Gore, na 12. sjednici, održanoj 31. jula 2024. godine, na kojoj su, pored poslanika, članova Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Milena Krsmanović Iković, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Brigitte Kuchar, predstavnica Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori i Ivan Radulović, predstavnik NVO "Građanska alijansa",

polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije za Crnu Goru za 2023. godinu:

*„Što se tiče prava osoba koje pripadaju **manjinama**, u decembru 2022. godine Crna Gora je podnijela šesti Izvještaj o sprovođenju Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, kao i četvrti Izvještaj o primjeni Okvirne konvencije o zaštiti nacionalnih manjina. U septembru 2023. godine, Komitet eksperata Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima objavio je svoj sedmi izvještaj o praćenju stanja u Crnoj Gori, napominjući da i dalje postoje nedostaci u odgovarajućem korišćenju i zaštiti romskog jezika u skladu sa evropskim standardima i zakonodavstvom. U aprilu 2023. godine, usvojen je Izvještaj o sprovođenju Akcionog plana za Strategiju manjinske politike za period 2019-2023. godine za 2022. godinu, dok je Akcioni plan za 2023. godinu usvojen u maju 2023. godine. Još uvijek ne postoji jednako postupanje prema manjinama u Skupštini. U julu 2022. godine, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava osnovalo je Direktorat za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. Tokom 2022. godine, Ministarstvo je*

dodijelilo 150.000 eura nevladinim organizacijama koje rade na pravima osoba koje pripadaju manjinama. U novembru 2022. godine, Fond za zaštitu i ostvarivanje prava manjina dodijelio je više od 1 milion eura za podršku 195 organizacija i pojedinaca za promociju prava osoba koje pripadaju manjinama. U avgustu 2023. godine, Specijalno tužilaštvo je otvorilo krivičnu istragu o finansijskom upravljanju Fondom za manjine. U martu 2022. godine, Zaštitnik je izdao mišljenje Ministarstvu u vezi sa mogućim izmjenama Zakona o manjinskim pravima i slobodama kako bi se obezbijedilo direktno imenovanje u savjetima manjina na osnovu slobodno izražene volje manjinskih naroda i drugih manjinskih zajednica.

Romi i Egipćani i dalje su najranjiviji dio stanovništva, a anticiganizam ostaje problem. Nije bilo daljih dešavanja u vezi sa smanjenjem praga za političko predstavljanje Roma u Skupštini, budući da Zakon o izboru odbornika i poslanika nije izmijenjen. Dana 6. aprila 2023. godine, skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Zaštitnikom, organizovao je prvo zasjedanje Romskog parlamenta. Romski savjet je bojkotovao zasjedanje. Vlada je organizovala 19. oktobra 2022. godine treći ministarski sastanak sa Romima u Podgorici. Ministri svih zemalja Zapadnog Balkana odgovorni za inkluziju Roma saglasili su se da će djelovati u skladu sa obavezama preuzetim u Poznanju 2019. godine i tokom prva dva ministarska sastanka organizovana u Tirani (2020) i Sarajevu (2021). Takođe su se saglasili da će ojačati postojeći rad na integraciji Roma u oblastima stanovanja, zapošljavanja, zelene i digitalne agende, i budžetiranja usmjerenom ka Romima, te da će usvojiti snažne sisteme praćenja i izvještavanja radi mjerenja napretka u sprovođenju novih strategija za Rome i ciljeva iz Poznanjske deklaracije uz pomoć nacionalnih statističkih kancelarija.

Dana 2. novembra 2022. godinu, Vlada je imenovala nacionalnu kontakt osobu za Rome, poziciju koja je bila upražnjena od avgusta 2020. Kontakt osoba dolazi iz romske zajednice i dugogodišnji je zaposleni Ministarstva. Međutim, kontakt osoba nema odlučujuću ulogu u Ministarstvu, a njegove ograničene sposobnosti i resursi i dalje su glavni nedostaci. Vlada je 26. maja 2023. godine usvojila Odluku o uspostavljanju koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Poznanjske deklaracije, kojoj predsjedava kontakt osoba.

U 2022. godini, 26 organizacija civilnog društva dobile su javna sredstva za sprovođenje projekata u oblasti inkluzije Roma. Osim toga, u 2022. godini, Fond za manjine podržao je 10 projekata u oblasti inkluzije Roma. Budžet dodijeljen za projekte podrške inkluziji Roma raste, ali nedostaje odgovarajuće planiranje, praćenje i finansijska kontrola.

U školskoj 2022/2023. godini, 202 romske djece pohađalo je predškolsko obrazovanje (92 dječaka i 110 djevojčica), 1.833 osnovnu školu (950 dječaka i 883 djevojčice), a 214 srednju školu (122 dječaka i 92 djevojčice). Trenutno, 14 romskih studenata pohađa univerzitet. Primijećen je porast broja romskih posrednika za obrazovanje koji rade u različitim opštinama, pri čemu 30 njih podržava Ministarstvo prosvjete. Pravni okvir još uvijek nedovoljno podržava upis romskih studenata na visokoškolske ustanove. Iako Crna Gora pruža stipendije u iznosu od 150 eura mjesečno, nema dodatnih stimulansa. U cjelini, kvalitet obrazovanja romske djece ostaje oblast velike zabrinutosti.

U 2022. godini, Zaštitnik je sproveo terensko istraživanje u romskim naseljima u 13 opština. Preliminarni rezultati pokazuju da Romi i Egipćani žive u manje segregiranim naseljima nego prije 6 ili 7 godina, ali 42,2% Roma i dalje živi u isključivo romskim naseljima. Problem prenaseljenosti u romskim domaćinstvima i dalje postoji, s blagim poboljšanjima u pogledu pristupa vodi, snabdijevanja električnom energijom i posjedovanja osnovnih aparata.

Zemlja još uvijek sistematski ne rješava problem dječjeg prosjačenja i dječjih brakova, niti preduzima dovoljne korake da ispuni svoje obaveze u vezi sa rješavanjem apatridije, kako preporučuje Visoki komesar Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR). Romski jezik se nedovoljno koristi i ne uči se u školama.“ (str. 50 i 51 Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2023. godinu),

razmotrio je Strategiju manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine s Akcionim planom za period 2024-2025. godine.

Uvodno obrazloženje o Strategiji manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine s Akcionim planom za period 2024-2025. godine dao je Fikret Ljuljanaj, predstavnik Direktorata za unapređenje i zaštitu prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava.

Povodom razmatranja Strategije manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine s Akcionim planom za period 2024-2025. godine, Odbor za ljudska prava i slobode je jednoglasno (sa sedam glasova "za"), donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode pozdravlja donošenje Strategije manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine kojom su propisane mjere za sprovođenje Zakona o manjinskim pravima i slobodama i unapređenje uslova života manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i koja je usklađena sa ključnim strateškim dokumentima Vlade i nadležnog ministarstva, kao i sa međunarodnim standardima i dokumentima koja regulišu prava manjina.
2. Odbor smatra važnim što je izrada Strategije podrazumijevala intenzivan i formalizovan dijalog između svih relevantnih aktera i institucija, sa naglaskom na pripadnike manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i što su predložene mjere i aktivnosti u ovoj Strategiji koje su usvojene konsenzusom u radnoj grupi rezultat zajedničkog napora svih relevantnih aktera koji se bave pravima manjina.
3. Odbor konstatuje da Strategija manjinske politike u Crnoj Gori 2024-2028. godine uključuje sveobuhvatan plan mjera i aktivnosti koji obuhvata pravni, politički, ekonomski, socijalni, kulturno-informativni i obrazovni ambijent sa ciljem poboljšanja položaja manjina i njihove suštinske integracije u društveni, ekonomski i politički život Crne Gore.
Takode, Strategija je usklađena sa relevantnim međunarodno-pravnim standardima koji predviđaju dodatna prava za manjinske narode, poznata kao "afirmativna akcija", kako bi se zaštitio njihov identitet i osigurala faktička ravnopravnost. Uz to, Strategijom se stvaraju pretpostavke za primjenu politike zaštite i unapređenja manjinskih prava u Crnoj Gori, što obuhvata konkretne korake u skladu sa međunarodnim pravnim standardima, kao i sa nacionalnim zakonodavstvom.
4. Odbor ocjenjuje da Strategija manjinske politike predstavlja sveobuhvatnu inicijativu Vlade Crne Gore usmjerenu ka izgradnji inkluzivnog društva koje poštuje i njeguje kulturnu raznolikost i da se kroz sveobuhvatni pristup u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, kulture, političke participacije i medijskog predstavljanja teži jačanju integracije manjinskih zajednica i promociji međuetničke tolerancije.
Odbor očekuje da će implementacija ove Strategije doprinijeti stvaranju društvenog okruženja u kojem će svi građani imati jednake prilike za razvoj, a različitosti će se posmatrati kao bogatstvo, a ne prepreka.
Odbor zaključuje da Crna Gora kroz promovisanje kulturnog identiteta, političke participacije i medijske reprezentacije teži da postane primjer inkluzivnog društva u kojem se razlike poštuju i cijene, čime se osigurava održiva budućnost zasnovana na principima jednakosti, razumijevanja i saradnje.
5. Odbor izražava uvjerenje da će se ključni cilj Strategije koji se odnosi na jačanje multietničkog karaktera crnogorskog društva i specifični ciljevi kao što su: jačanje međuetničkog i međuvjerskog sklada u Crnoj Gori, pospješivanje ravnopravnosti i jačanje prava etničkih i vjerskih manjina u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, upotrebe jezika i pisma, kao i prava na informisanje etničkih manjina, ostvarivanje prava na sopstvenu kulturu i identitet s obzirom na specifičnosti etničkih i vjerskih manjina i osnaživanje političke participacije manjinskih naroda zajedničkim i koordiniranim aktivnostima nadležnih subjekata realizovati do kraja izvještajnog perioda.

6. Odbor za ljudska prava i slobode zapaža da su Strategija i Akcioni plan postavljeni na realnim osnovama i očekuje da će Akcioni plan biti ostvaren, jer su za njegovu realizaciju u 2024. i 2025. godini planirana sredstva u iznosu od 253.000 eura i ista će biti obezbijedena u budžetima relevantnih institucija koje se bave zaštitom prava pripadnika manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica.
Odbor ocjenjuje da su za realizaciju Strategije manjinske politike u Crnoj Gori i Akcionog plana za period 2024-2025. godina neophodne koordinirane aktivnosti Vlade Crne Gore, međunarodne zajednice, civilnog sektora i manjinskih savjeta i podstiče ih na nastavak saradnje kako bi se unaprijedilo stanje u ovoj oblasti.
Stoga, Odbor ohrabruje nadležne subjekte da ulože napore na implementaciji oročenih mjera i aktivnosti.
7. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će dostaviti Zaključak Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, na dalji postupak i Kolegijumu Predsjednika Skupštine Crne Gore, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu evropskih poslova, Fondu za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Centru za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, Savjetu Muslimanskog naroda Crne Gore, Nacionalnom savjetu Albanaca, Hrvatskom nacionalnom vijeću Crne Gore, Bošnjačkom vijeću, Srpskom nacionalnom savjetu Crne Gore, Romskom savjetu, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori i NVO "Građanska alijansa", na upoznavanje.

TREĆA TAČKA- INFORMACIJE O AKTIVNOSTIMA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE, REALIZOVANIM U PERIODU OD 20. JUNA DO 16. JULA 2024. GODINE

Odbor je jednoglasno usvojio Informacije o aktivnostima Odbora za ljudska prava i slobode realizovanim u periodu od 20. juna do 16. jula 2024. godine. Odlučeno je da Informacije, u skladu sa uobičajenom praksom u radu Odbora, budu sastavni dio Zapisnika sa 12. sjednice Odbora, dok će Informacija sa Prvog zajedničkog sastanka Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za zdravstvo, rad i socijalno staranje, održanog 2. jula 2024. godine biti objavljena u folderu navedene zajedničke aktivnosti dva Odbora.

ČETVRTA TAČKA- TEKUĆA PITANJA

Predsjednik Odbora je informisao članove Odbora o Dopisu ministra ljudskih i manjinskih prava Fatmira Gjeke od 19. jula 2024. godine kojim obavještava da je Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava pristupilo formiranju Radne grupe za izradu Nacrta zakona o Zaštitniku/ici ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Svrha izrade ovog Nacrta zakona je da se, uz uvažavanje Pariških principa i Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, instituciji Zaštitnika/ice obezbijedi status A, u cilju njene veće nezavisnosti i efikasnosti. Izrada zakona o Zaštitniku/ici ljudskih prava i sloboda Crne Gore predviđena je Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i Srednjoročnim programom rada Vlade 2024-2027. za prvi kvartal 2025. godine.

Odlučeno je da članica navedene Radne grupe, u ime Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, bude poslanica Jelenka Andrić, članica Odbora.

SASTAVNI DIO ZAPISNIKA SU:

- INFORMACIJA O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SLAVE BURIĆ NA ONLAJN SASTANKU SA PARLAMENTARCIMA KOJI SU BILI ČLANOVI DELEGACIJA DRŽAVA U TIJELIMA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA, KOJI JE ORGANIZOVALA INTERPARLAMENTARNA UNIJA 20. JUNA 2024. GODINE;**
- INFORMACIJA SA OKRUGLOG STOLA POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA PODRŠKE ŽRTVAMA TORTURE, ODRŽANOG U PODGORICI 25. JUNA 2024. GODINE I**
- INFORMACIJA SA KONFERENCIJE O UNAPREĐENJU POLOŽAJA OSOBA SA INVALIDITETOM, SA POSEBNIM AKCENTOM NA MLADE SA INVALIDITETOM, ODRŽANE U PODGORICI 26. JUNA 2024. GODINE**

INFORMACIJA

O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE SLAVE BURIĆ NA ONLAJN SASTANKU SA PARLAMENTARCIMA KOJI SU BILI ČLANOVI DELEGACIJA DRŽAVA U TIJELIMA UJEDINJENIH NACIJA ZA LJUDSKA PRAVA, KOJI JE ORGANIZOVALA INTERPARLAMENTARNA UNIJA 20. JUNA 2024. GODINE

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić učestvovala je na onlajn sastanku sa parlamentarcima koji su bili članovi delegacija država u tijelima Ujedinjenih nacija za ljudska prava, koji je organizovala Interparlamentarna unija (IPU).

Sastanak je održan 20. juna 2024. godine.

Na sastanku koji je okupio oko 40 parlamentaraca istaknuto je da sistem UN-a za ljudska prava obuhvata različite međunarodne mehanizme koji imaju za cilj da prate u kojoj mjeri se države pridržavaju svojih međunarodnih obaveza u vezi sa ljudskim pravima, uključujući Univerzalni periodični pregled (UPR) i periodične preglede od strane ugovornih tijela osnovanih u okviru devet osnovnih ugovora UN-a o ljudskim pravima. Naglašeno je da UPR i procesi revizije ugovornih tijela pružaju važne smjernice i preporuke za države da procijene stepen napretka i utvrde područja koja zahtijevaju ulaganje dodatnih napora da se obaveze koje se odnose na ljudska prava pretoče u djelo.

Prepoznajući ključnu ulogu parlamentaraca u sprovođenju preporuka Ujedinjenih nacija, IPU i UN aktivno promovišu veći stepen učešća parlamenata u svakoj od faza ovog procesa, uključujući učešće poslanika u samom pregledu koji su dio zvanične državne delegacije ili posmatrači.

Putem video poruke učesnicima se obratio Martin Čungong, generalni sekretar Interparlamentarne unije. Istakao je da IPU prati učešće sadašnjih i bivših poslanika u tijelima UN-a za ljudska prava od 2018. godine, pa njihovo istraživanje ukazuje na pozitivan trend učešća parlamentaraca u ovim procesima, jer se broj učešća povećao sa 20 u 2019. godini na 64 u 2024. godini. U saradnji sa Kancelarijom UN za ljudska prava (OHCHR), IPU je posvećen unapređenju ove uključenosti i kroz direktno učešće u mehanizmima UN-a za ljudska prava. Naglasio je da parlamenti imaju ključnu ulogu u zaštiti ljudskih prava, u raspravi o javnim politikama u ovoj oblasti i nadzoru nad sprovođenjem zakona.

U okviru sesije na temu „Interaktivna diskusija o iskustvu pridruživanja delegacijama koje su pregledali mehanizmi UN za ljudska prava u Ženevi“ uvodno obraćanje imala je Kaltoum Farah Said, predsjedavajuća Zakonodavnom odboru Džibutija. Istakla je da je od 2019. godine značajno ojačana uloga poslanika u pitanjima koja se tiču zaštite ljudskih prava, kao i da su pojedini poslanici učestvovali u Četvrtom ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda. Delegacija Parlamenta Džibutija bila je i dio Međuministarske komisije koja je predstavljala nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava. Takođe, učestvovali su i u podnošenju Izvještaja pred Komitetom UN za eliminaciju diskriminacije žena.

Na drugoj sesiji na temu „Interaktivna diskusija o aktivnostima preduzetim nakon pregleda“ uvodno izlaganje imala je Sofio Kiladze, bivša poslanica u Gruziji, članica UN Komiteta za prava djeteta. Istakla je da Gruzija ima značajno iskustvo u ovoj oblasti i nastoji na sistematski način da odgovori na sve preporuke relevantnih tijela za ljudska prava kako bi unaprijedili stanje u oblasti zaštite ljudskih prava i

sloboda. I sama je bila dio delegacije koja je učestvovala u predstavljanju nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Ženevi. Ukazala je na važnu ulogu parlamenta u realizaciji preporuka i nadgledanju aktivnosti vlade u ovom procesu.

Predstavnik Parlamenta Uzbekistana ima dugogodišnje iskustvo u ovoj oblasti i učestvovao je u sva četiri ciklusa UPR procesa, a takođe je bio prisutan i na raspravama o 40 izvještaja pred 16 različitih tijela. U Uzbekistanu Zajednička parlamentarna komisija za ljudska prava priprema nacrt izvještaja o stanju ljudskih prava koji se usvaja u Parlamentu i posredstvom Ministarstva vanjskih poslova šalje se Savjetu za ljudska prava na razmatranje, a poslanici su dio delegacije Vlade koja predstavlja Izvještaj na sjednici Savjeta. Nakon razmatranja nacionalnog izvještaja, državna delegacija predstavlja preporuke Savjeta za ljudska prava Parlamentu koji ima važnu ulogu u njihovom sprovođenju.

Predstavnici parlamenata: Burkine Faso, Čada, Nigerije, Pakistana, Saudijske Arabije, Meksika, Brazila, Centralno Afričke Republike i Crne Gore predstavili su svoja iskustva koja se odnose na učešće u tijelima Ujedinjenih nacija za ljudska prava.

Predstavljajući iskustvo Skupštine Crne Gore, sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić je saopštila da je Skupština Crne Gore po prvi put bila uključena u predstavljanje Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava na sjednici Radne grupe Savjeta UN za ljudska prava, održanoj u Ženevi 8. maja 2023. Naglasila je da je to bila i jedna od preporuka Interparlamentarne unije datih u cilju jačanje uloge odbora za ljudska prava i slobode i uključivanja parlamenata u proces Univerzalnog periodičnog pregleda, odnosno u izradu, predstavljanje izvještaja o stanju ljudskih prava i praćenje realizacije preporuka dobijenih u okviru UPR procesa. Delegacija Crne Gore koju su činili predstavnici sve tri grane vlasti, a koju je predvodio ministar ljudskih i manjinskih prava, učestvovala je na sjednici Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava na kojoj je predstavljen Nacionalni izvještaj o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori za period 2018-2022. godina u okviru četvrtog ciklusa univerzalnog periodičnog pregleda. Tom prilikom predstavljeni su ostvareni napredak, izazovi i obaveze Crne Gore u oblasti jačanja sistema zaštite i poštovanja ljudskih prava i sloboda.

Sekretar Odbora je saopštila da je u cilju kvalitetnije i sveobuhvatne pripreme za učešće na sjednici Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi, savjetnica UN za ljudska prava, u saradnji sa UN agencijama u Crnoj Gori, Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava i Ministarstvom vanjskih poslova, organizovala dva pripremna sastanka za članove crnogorske delegacije koji su održani krajem aprila i početkom maja prošle godine. Navedeni sastanci su bili od izuzetnog značaja za cjelokupnu crnogorsku delegaciju i pomogli su u pripremi kvalitetnog scenarija za sjednicu Savjeta UN za ljudska prava.

S obzirom da predsjednik Odbora zbog brojnih službenih obaveza i održavanja parlamentarnih izbora nije bio u mogućnosti da učestvuje na sjednici Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi, po ovlaštenju predsjednika Odbora i uz odobrenje generalnog sekretara Skupštine Crne Gore, na sjednici Radne grupe Savjeta UN za ljudska prava učestvovala je sekretar Odbora za ljudska prava i slobode i imala izlaganje o izbornom zakonodavstvu.

Sekretar Odbora je učesnike ovog sastanka informisala da je proces pripreme Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori podrazumijevao konsultacije u kojima su učestvovali predstavnici državnih organa, parlamenta, nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava i sloboda, civilnog društva i Ujedinjenih nacija.

Tokom interaktivnog dijaloga na sjednici Radne grupe Savjeta UN za ljudska prava u Ženevi 87 delegacija je dala izjave. Crna Gora je primila ukupno 247 preporuka, a u okviru usvojenog Nacrta izvještaja Radne grupe Crna Gora je prihvatila 225 preporuka, kao preporuke koje su u procesu implementacije ili već implementirane, notirala je 15 preporuka, dok je sedam preporuka ostavljeno za dodatno razmatranje.

Nakon toga, Vlada Crne Gore na sjednici održanoj 27. jula 2023. godine je usvojila Poziciju u odnosu na zaključke i/ili preporuke, obaveze i odgovore države učesnice preglednog procesa (Addendum) Nacionalnog izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru četvrtog ciklusa Opšteg periodičnog pregleda Ujedinjenih nacija za period 2018-2022. godina. U tom dokumentu Crna Gora je obrazložila da od 7 sedam preporuka koje su ostavljene za dodatno razmatranje Crna Gora nije prihvatila šest preporuka, a pozicije Vlade Crne Gore u odnosu na odbijene preporuke su detaljno obrazložene. Konačno usvajanje

Izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori realizovano je 2. oktobra 2023. godine u okviru 54. zasjedanja Savjeta za ljudska prava.

Nakon usvajanja Izvještaja, pristupilo se izradi Nacionalnog akcionog plana za sprovođenje preporuka. Radni tim koji priprema Akcioni plan čine predstavnici svih relevantnih institucija koje su učestvovala i u izradi prethodnih dokumenata za UPR proces. Planirano je donošenje srednjeročnog (2 godine), a nakon toga dugoročnog (završnog, 4 godine) Akcionog plana za realizaciju preporuka dobijenih u okviru četvrtog ciklusa UPR procesa. Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode je saopštila da je tokom prethodnih dva mjeseca održano nekoliko sastanaka Radne grupe zadužene za izradu Akcionog plana za sprovođenje preporuka iz UPR procesa i nada se da će isti biti uskoro pripremljen. Izrazila je očekivanje da će Skupština Crne Gore 28. saziva imati aktivnu ulogu u realizaciji preporuka, kako u okviru svoje zakonodavne aktivnosti, tako i realizacijom kontrolne i nadzorne funkcije. Takođe, naglasila je da je Planom aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode za 2024. godinu utvrđeno razmatranje Izvještaja Radne grupe Savjeta za ljudska prava povodom razmatranja Izvještaja o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori u okviru Univerzalnog periodičnog pregleda (UPR) i Akcionog plana za implementaciju datih preporuka (III kvartal), tako da će Odbor, u skladu sa svojom nadležnošću, i na taj način dati svoj doprinos ovom procesu.

Na samom kraju sastanka Rogier Huizenga, rukovodilac IPU Programa za ljudska prava je najavio da će Interparlamentarna unija nastaviti da pruža podršku većem stepenu učešća parlamenata u mehanizmima UN-a za ljudska prava.

INFORMACIJA

SA OKRUGLOG STOLA POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA PODRŠKE ŽRTVAMA TORTURE, ODRŽANOG U PODGORICI 25. JUNA 2024. GODINE

Okrugli sto povodom obilježavanja Međunarodnog dana podrške žrtvama torture održan je u Podgorici 25. juna 2024. godine.

Okrugli sto su organizovali Ministarstvo pravde i Ujedinjene nacije u Crnoj Gori.

S obzirom na to da predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, zbog prethodno preuzetih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje na ovom događaju, isti je ispratila Sonja Jokić, samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora.

Uvodna izlaganja imali su Vladimir Gjorgjiev, v.d. stalnog koordinatora Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori i Andrej Milović, ministar pravde.

Vladimir Gjorgjiev, v.d. stalnog koordinatora Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori je podsjetio da je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1997. godine, Rezolucijom 52/149 proglasila 26. jun za Međunarodni dan za podršku žrtvama torture s ciljem potpunog iskorjenjivanja mučenja i efikasnog funkcionisanja Konvencije protiv mučenja i drugih nečovječnih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja. Odredbama Konvencije utvrđena su individualna i kolektivna prava, određene mjere za nadzor nad njihovim poštovanjem i osnovan je Komitet UN protiv torture (CAT) koji preduzima mjere da se zemlje ugovornice pridržavaju obaveza koje su ratifikacijom preuzele. Prema Konvenciji, države ugovornice se obavezuju da će preduzeti sve zakonske mjere da spriječe torturu unutar svojih granica (član 2) i da neće protjerati ili izručiti drugoj državi osobu za koju se sumnja da bi mogla biti izložena torturi (član 3).

Ministar pravde Andrej Milović je naglasio da je Crna Gora posvećena ispunjavanju preporuka Komiteta UN protiv torture i Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili nečovječnog postupanja (CPT).

O aktivnostima koje preduzima država Crna Gora kako bi se prekinula tortura i zlostavljanje govorila je predstavnica Ministarstva pravde Aida Bojadžić.

Na Okruglom stolu svoja iskustva su predstavile dvije navodne žrtve torture.

Tokom rasprave u kojoj su učestvovali predstavnici institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, državnih organa, međunarodnih organizacija sa sjedištem u Crnoj Gori i nevladinih organizacija govorilo se o tome kako obezbijediti djelotvoran odgovor da bi se spriječila tortura i zlostavljanje.

Naglašeno je da odgovor na svako zlostavljanje mora biti promptan, efikasan i samim tim odvrćajući za svako buduće kršenje zakona, što uz prevenciju čini srž zabrane zlostavljanja. Naglašeno je da je neophodno nastaviti sa podsticanjem policijskih službenika da sprečavaju svoje kolege koje pribjegavaju zlostavljanju, kao i da takve slučajeve prijavljuju i da time spriječe negativnu policijsku solidarnost. Ukazano je da nekažnjivost za djela torture i druga zlostavljanja mora da se okonča, te da su prevencija torture i zlostavljanja dio pregovaračkog poglavlja 23 i ključni su za napredak Crne Gore u pristupanju EU, tim prije što je jedno od završnih mjerila za to poglavlje primjena mjera Evropskog komiteta za prevenciju torture i nehumanog ili nečovječnog postupanja, kao i odgovarajuće i brze sudske mjere u slučajevima zlostavljanja. Stoga će ispunjenje tih mjerila biti jedan od obaveznih uslova da bi Crna Gora zatvorila pregovore u poglavlju 23, što znači da u narednim mjesecima i godinama Vlada treba da poveća svoje napore, da sprovede efikasne, djelotvorne i nezavisne istrage za rješavanje policijske torture, kršenja ljudskih prava i nezakonitih upotreba mjera prinude.

Na Okruglom stolu je naglašeno da se Crna Gora snažno obavezala na sprečavanje i otkrivanje slučajeva torture i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja, putem ratifikacije instrumenata Ujedinjenih nacija i evropskih instrumenata, kao i Ustavom Crne Gore i drugim normativnim aktima. Iako je ostvaren napredak, Vlada Crne Gore, zajedno sa nacionalnim i međunarodnim partnerima, uključujući tijela Ujedinjenih nacija za ljudska prava, kao što je Komitet protiv torture, identifikovala je preostale izazove i tijesno sarađuje sa svim relevantnim partnerima u cilju njihovog rješavanja, što će nastaviti i u narednom periodu radi dodatnog unapređenja stanja u ovoj oblasti.

INFORMACIJA SA KONFERENCIJE O UNAPREĐENJU POLOŽAJA OSOBA SA INVALIDITETOM, SA POSEBNIM AKCENTOM NA MLADE SA INVALIDITETOM, ODRŽANE U PODGORICI 26. JUNA 2024. GODINE

Konferencija o unapređenju položaja osoba s invaliditetom, s posebnim akcentom na mlade s invaliditetom održana je u Podgorici 26. juna 2024. godine.

Konferenciju je organizovala NVO “Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” u okviru projekta “Podrška, a ne zanemarivanje!” koji je finansijski podržan od strane Glavnog grada Podgorice, kao i projekta “U kontaktu” finansijski podržanog od Evropske edukativne i kulturne izvršne agencije, delagirane od strane Evropske komisije, uz kofinansiranje Ministarstva javne uprave.

S obzirom na to da predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode Jovan Jole Vučurović, zbog prethodno preuzetih obaveza, nije bio u mogućnosti da učestvuje na ovom događaju, isti je ispratila Sonja Jokić, samostalna savjetnica I u Sekretarijatu Odbora.

Uvodna izlaganja na Konferenciji imali su: Miloš Ranitović, predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore”, Luka Rakčević, zamjenik gradonačelnice Glavnog grada Podgorica i Ana Milačić, samostalna savjetnica u Ministarstvu sporta i mladih.

Predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Miloš Ranitović saopštio je da i pored određenih napora i inicijativa u cilju poboljšanja položaja mladih s invaliditetom, i dalje postoje brojni izazovi, o čemu svjedoči i poslednji Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori. Nedostatak adekvatne podrške, pristupačnog okruženja i razumijevanja potreba mladih s invaliditetom su samo neki od problema sa kojima se suočavaju, tako da je pred nama dug put ka stvaranju društva koje će istinski biti inkluzivno i pravedno. Podsjetio je da je cilj Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore da konstantno radi na unapređenju položaja mladih s invaliditetom, a posebno su ponosni na razvoj mobilne aplikacije koja mapira pristupačne lokacije širom Crne Gore. Ova aplikacija nije samo tehnološki alat, već sredstvo koje omogućava mladima s invaliditetom veću mobilnost, samostalnost i uključenost u društvene tokove, a ista će biti dostupna za korišćenje u avgustu ove godine. Istakao je da mogućnost samostalnog kretanja i pristupa različitim objektima i uslugama stvara osjećaj uključenosti i prihvaćenosti, što je ključno za njihovo samopouzdanje i osjećaj ravnopravnosti u društvu.

Ranitović smatra da je u predstojećem periodu potrebno raditi na promjeni društvene svijesti. Svaki korak naprijed je korak ka društvu u kojem inkluzija nije samo cilj, već svakodnevna praksa. Borba za

ravnopravnost osoba s invaliditetom je borba za dostojanstvo svakog pojedinca, a da bi se postigla ta ravnopravnost potrebna je saradnja svih institucija, organizacija, ali i svakog građanina i građanke.

Zamjenik gradonačelnice Glavnog grada Podgorica Luka Rakčević podsjetio je sa Udruženjem mladih sa hendikepom Crne Gore saraduje 14 godina. Iako je postignut određeni napredak, mnogi problemi i dalje opstaju, a nijesu preduzete adekvatne aktivnosti na njihovom sistemskom rješavanju. Smatra da postoji značajan prostor za poboljšanje situacije i da svi imaju moralnu i zakonsku obavezu da pomognu u prevazilaženju prepreka. Nakon više od deset godina od donošenja prvog Zakona o izgradnji objekata i planiranju prostora, koji je predvidio obavezu rekonstrukcije objekata kako bi postali pristupačni za osobe s invaliditetom, a još uvijek mnogi javni objekti i nijesu pristupačni. Smatra da je neophodno više raditi na obezbjeđivanju prostorne pristupačnosti, jer osobe s invaliditetom zaslužuju jednak tretman i pristup svim javnim objektima. Govoreći o inkluziji u javnom prevozu i na javnim površinama, Rakčević je ocijenio da su napravljeni određeni iskoraci, ali preostaje još mnogo posla. Takođe, naglasio je potrebu primjene afirmativnih mjera za zapošljavanje osoba s invaliditetom, ističući da Glavni grad mora biti promoter novih vrijednosti i pristupa koji će služiti kao primjer ostalim lokalnim samoupravama. Neophodno je pristupiti sistemskom rješavanju problema osoba s invaliditetom. Ukazao je da postoje uspješne prakse koje se već realizuju u zemljama regiona i Evropske unije, a Crna Gora treba da slijedi njihov primjer kako bi se suštinski unaprijedio položaj osoba s invaliditetom u Podgorici i širom države.

Samostalna savjetnica u Ministarstvu sporta i mladih Ana Milačić saopštila je da je Crna Gora u prethodnim godinama napravila određene korake u oblasti unapređenja prava osoba s invaliditetom, navodeći da su usvojeni zakoni koji garantuju prava i zaštitu, a da je država preduzela mjere kako bi unaprijedila njihovu inkluziju u društvu. Ipak, uprkos ovim naporima, mladi s invaliditetom i dalje se suočavaju sa brojnim preprekama koje ograničavaju njihovu punu uključenost. Još uvijek postoje problemi u pristupu obrazovanju i zapošljavanju, a izolovanost i isključenost osoba s invaliditetom iz društvenih aktivnosti, i dalje prisutna. U oblasti sporta ostvareni su određeni pomaci u inkluziji osoba s invaliditetom, ali ima prostora za napredak. Potrebno je adaptirati što više terena i sportskih objekata i izgraditi nove kako bi osobe s invaliditetom imale mogućnost da se aktivno bave sportom. Takođe, neophodna je dodatna edukacija i obuka trenera i sportskih radnika kako bi shvatili potrebe i mogućnosti osoba s invaliditetom, što bi sigurno doprinijelo njihovoj inkluziji u sportske aktivnosti. Milačić je poručila da je Ministarstvo sporta i mladih spremno da radi na otklanjanju svih barijera za mlade, kako u sportu, tako i u ostalim društvenim sferama, naglašavajući da unapređenje položaja mladih osoba s invaliditetom u Crnoj Gori zahtijeva zajednički napor svih segmenata društva.

U okviru panel diskusije na temu “Položaj osoba s invaliditetom posebno mladih s akcentom na inkluziju u procesima donošenja odluka” govorili su: Anđela Dragović, projektna asistentkinja u Savezu slijepih Crne Gore, Anđela Radovanović, samostalna savjetnica za socijalnu i dječju zaštitu u Glavnom gradu Podgorica, Senaida Sarajlić, psihološkinja u Informativnom centru za osobe s invaliditetom “Lotos” u Tuzli i Blagoje Šturanović, izvršni direktor NVO “Mozaik”.

Projektna asistentkinja u Savezu slijepih Crne Gore Anđela Dragović saopštila je da podaci pokazuju da mladi s invaliditetom još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou samostalnosti u poređenju sa drugima. Suočavaju se sa nizom izazova koji utiču na njihovu odluku da se osamostale i preuzmu kontrolu nad svojim životom, pri čemu često nemaju priliku da griješe i uče iz svojih grešaka. Ocijenila je da su najčešće prepreke za mlade osobe s invaliditetom obrazovanje i zapošljavanje. Arhitektonska nepristupačnost, nepristupačnost literature i nedostatak podrške utiču na njihov izbor obrazovanja, posebno na visokom nivou. Sistemska rješenja nijesu dovoljna, a djelovanje nevladinih organizacija koje se bave ovim pitanjima često zavise od projekata koji su vremenski ograničeni. Ukazala je da je zapošljavanje još jedan veliki izazov, jer poslodavci često nijesu dovoljno svjesni potencijala i kompetencija mladih s invaliditetom, što rezultira nedostatkom prilika za njihovo zaposlenje. Dragović je ukazala da je neformalno obrazovanje takođe izazov, jer su sadržaji i materijali često nepristupačni, što smanjuje interesovanje i samopouzdanje mladih s invaliditetom da se dodatno kvalifikuju. Slične prepreke postoje i u kulturnim aktivnostima gdje su mladi s invaliditetom uglavnom posmatrani kao konzumenti, a ne kao aktivni učesnici. Fizička pristupačnost nije ničija dobra volja, već nešto što se podrazumijeva i što je propisano

međunarodnim dokumentima. Takođe, potrebno je raditi na većoj mobilnosti mladih, razmjeni iskustava sa mladima s invaliditetom, usvajanju dobrih praksi iz drugih zemalja.

Samostalna savjetnica za socijalnu i dječju zaštitu u Glavnom gradu Podgorica Anđela Radovanović predstavila je aktivnosti koje sprovode u Sekretarijatu kroz Akcioni plan za socijalnu inkluziju i razvoj socijalne i dječje zaštite u Glavnom gradu do 2023, navodeći da je fokus na poboljšanju uslova za uključivanje osoba s invaliditetom, pristupačnost usluga i sprovođenje različitih edukacija. Jedan od njihovih projekata je pristupačni prevoz od vrata do vrata za osobe s invaliditetom, za koji je obezbijeđena održivost nakon završetka projektnog finansiranja. Takođe, kroz pilot projekte testiraju različite usluge i servise, prilagođavaju ih na osnovu identifikovanih potreba, kako bi se osigurala održivost kroz javni sektor. U saradnji sa Crvenim krstom Crne Gore, mobilni timovi i personalna pomoć u zajednici pružaju podršku za više od sto osoba s invaliditetom u Glavnom gradu.

Radovanović je ukazala da u saradnji sa Savezom slijepih Crne Gore sprovode uslugu videćih pratilaca i edukaciju za kretanje uz pomoć bijelog štapa za osobe s invaliditetom. Trenutno su u završnoj fazi izrade novog lokalnog akcionog plana za socijalnu inkluziju i razvoj socijalne i dječje zaštite. Jedan od ključnih fokusa je osnivanje Kancelarije za osobe s invaliditetom unutar Sekretarijata za socijalno staranje, kao i prilagođavanje objekata kako bi bili pristupačni osobama s invaliditetom. Ukazala je da su svjesni izazova sa kojima se mladi s invaliditetom suočavaju u obrazovanju i zapošljavanju, pa su posvećeni stvaranju održivih rješenja.

Psihološkinja u Informativnom centru za osobe s invaliditetom "Lotos" u Tuzli Senaida Sarajlić smatra da mladi s invaliditetom aktivizmom doprinose ostvarivanju prava da slobodno žive svoje živote, ravnopravno i u zajednici sa drugim ljudima. Kroz njihove aktivnosti, uključili su mlade osobe s invaliditetom u nekoliko lokalnih grupa gdje se umrežavaju i sarađuju s drugim organizacijama i institucijama. Jedan od dobrih primjera je njihovo učešće u procesu izrade Strategije mladih na entitetskom nivou, a svoje mjesto su osigurali kroz javne rasprave i ukazali na potrebe mladih osoba s invaliditetom, što je rezultiralo prepoznavanjem tih potreba u dokumentu. Ukazala je da su u manjim sredinama uspješno realizovali nekoliko zagovaračkih inicijativa koje su poboljšale pristupačnost i omogućile da se glas mladih osoba s invaliditetom čuje. Vidljivost osoba s invaliditetom, posebno mladih, je od suštinskog značaja, a njihova prisutnost i aktivna uloga u društvu, umjesto pasivnog posmatranja sopstvenih života, ključna je za inkluziju i ravnopravnost, zaključila je Sarajlić.

Izvršni direktor NVO "Mozaik" Blagoje Šturanović informisao je o radu te organizacija navodeći da se bave kulturnom inkluzijom osoba s invaliditetom, posebno mladih, kroz razne kreativne radionice i projekte. Cilj im je da angažuju mlade osobe s invaliditetom ne samo kao konzumente kulture, već i kao aktivne stvaraoce. Na taj način pomažu mladima da izađu iz svoje zone komfora, da se uključe u društvo i shvate da imaju moć i kapacitete da budu aktivni građani. Saopštio je da je osnivanje NVO "Mozaik" nastalo iz želje da se bave problemima inkluzije u Nikšiću. Njihov prvi projekat bio je osnivanje društvenog kluba za osobe s invaliditetom, gdje se mladi mogu okupljati, edukovati, informisati i osjećati moć da utiču na donošenje odluka.

Tokom diskusije je saopšteno da tržište rada nije prilagođeno osobama s invaliditetom, kao i da bez podrške države mladi s invaliditetom teško mogu da nađu zaposlenje. Ocijenjeno je da je potrebno što više vidljivih akcija kako bi se mladi s invaliditetom integrisali u društvo.

Na Konferenciji je zaključeno da se mladi s invaliditetom i dalje suočavaju sa izazovima zbog nedostatka podrške, nepristupačnog okruženja i nerazumijevanja njihovih potreba, pa je u narednom periodu potrebno raditi na sistemskim rješenjima u cilju dostizanja potpune inkluzije.

Sjednica je završena u 12 sati i 20 minuta.

**ZAPISNIK SAČINILA
SEKRETAR ODBORA**

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović